

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvème ANNÉE

1 Août 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 302

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türkiye için 2 1/2, Âlâ kâğıdı-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi beşinci sene

1 Ağustus 1930

şairleri vardırki sehli mümteni'dir , büyük bir dehâye, büyük bir kudreti fikr ve beyane delâlet eder; tanziri kabil değildir. Kâ'bına yetişilemez bir şairin karihasının mahsulü olduğunu gösterir zaten Beşşarın dehâ ve kudretini kösteren, kıymetini ilan eden bu şiirlerdir, Fakat diğer bir takım şiirleri de vardırki hâyi'de mevzu ve küfürlerden müteşekkil olmakla beraber lisan, ifade ve terkip itibarilede hiç bir kıymeti haiz değildir. İnsan Beşşar gibi büyük bir şairin bu derece adi şiirlere nasıl tehezül ettiğine hayret eder. Hülaseten denile bilirki Beşşarın eş'arından yüzde yirmisi parlak şiirden sayılır. Mütebaki yüzde sekseni ise şiirden sayılmak şöyle dursun ele, kale bile alınmaz .

Beşşarın Garamiyata dair nazmettiği eş'arın ekseri pek parlaktır. Pek ruhnüvaz ve pek cazibeli'dir . Cahiliyet ve islamiyet devirlerinin bedeviyet hissi ve şivesinden oldukça âzâdedir. Onun için bu yoldaki eş'arı dimağı nazmından çıkar çıkmaz hemen halk arasında intişar eder, bestelenir , şarkı olur , dilden dile dolaşır hatta sokaklarda bile herkesin ağzında terennüm olunurdu. O zamanın sofulukla istihar eden din uleması bu hale pek ziyade kızarlardı ve bu aşıkane gazelleri nâhak yere fuhşun intişarına yegâne vasita ad ederlerdi.

Beşşar — zamanın şairleri gibi — halifeleri medh etmiş, ihsanlarını almışdır. O zamanlarda bir şair için başka türlü kazanç yolu yokdu. C asırda gazeteler yoktu . Şairlerin söyledikleri şiirler dilden dile tedavül ederdi. Şairler zamanlarının gazetecileri idiler. Fakat Beşşar halifeleri medh ettiği gibi zem dahi etmişdi. Cür'etkâr şair bu hatasını hayatı ile ödedi. Zalim ve müstebid ellerde, bu sebeble, feci' bir şekilde telef oldu, gitti.

Meşhur rivayete göre Beşşar abbasilerden (Mehdi) nin veziri Yakub bin Davud ile hoş geçinememişti . İki beyt ile vezire hücum etmek istedi. Fakat hücum vezirdem ziyade halifenin şahsına fahiş bir hücum tazammun etdi . Hücumun nekadard şiddetli olduğunu göstermek için tercümesini naklediyorum :

« Ey emeviler! Uyanınız. uykunuz uzadı. Bugün halife Yakub bin Davuddur. Ey müslümanlar ! Hilafetiniz elden gitti. Allahın halifesini artık ney ve ud nağmeleri arasında arayınız »

Beşşar bununlada iktifa etmedi. Pek fahiş ve dile alınmaz sözlerle halifeye , halifenin teyzelerine. halifenin zevcesinede hücumetdi. Bu cür'et te'vili kabil olmayan bir cinnet idi. Beşşarın

durup dururken bila sebep öyle cinnete uğradığına insan bir türlü ihtimal veremiyor. Halife şahsi bir garezden dolayı Beşşarı öldürdüğünü göstermemek için zahiren dahi şairi bu eş'ar ile muabaza ve te'dib etmek istemedi. ihtimalki bu eş'ar Beşşarın değildi . Onu mahv ve itlaf için düşmanları tarafından uydurularak ena isnad olunmuşdu . Çünkü onun olduğuna dair kâfi deliller yokdur.

Bu şiirler yalan olsun, doğru olsun ehemmiyeti yoktu . Halife Mehdi ve veziri , Beşşarı birahmane öldürmeğe karar vermişlerdi. itlaf ve i'dam için dinden daha keskin bir kılınc yokdu. Arayıp taramışlar . Zaten beşşar akidesizlikle maruf idi. Bir heyetini bulmuşlar. Ondan Beşşarın kâfir ve zındık olduğunu anlamışlar! küfür ile, zındıklıkla itham olunanların bir hocalar meclisi tarafından muhakeme ve mahkum edilmeleri adeti vardı . [1] Buna mürcaata bile lüüm görmemişler. Bir gün halife devre çıkmış. İşte o esnada bila sual velâ cevab emretmiş. Koca dahiye dayak altında öldürmüşler. Zavallı Beşşarın bu suretle katli pek feci olmuşdu.

Cenazesinde halifenin ve vezirin korkusundan cariyesinden başka hiç bir kimse bulunamadı . Kendisine isnad olunan zındıklık yüzünden müteassıplar ondan yüz çevirdiler . Asarının bir çoğunun zayı' olmasına bu şaibe sebep oldu . bununla beraber Beşşar arab edebiyatında dâhî müceddid namını ve lâyemut bir mevki almışdır. Onu öldürenler ise ebedi la'netler ile yâd edilmektedirler .

Zeki Magamez

BÜYÜK MİLLETLERİN RUHLARI

VI

Guruplar : Irk

Ferdin fa'aliyetinin sarf olunduğu, arttığı ve hükûmete karşı bir noktai istinad bulduğu yegâne grup aile değildir . Bu fa'aliyet daha vasi' tabii gruplarda da münkeşif olur . Bu grupları tabi'i tesmiye ediyorum çünkü « Kanun bunları mevcut bulur, vücade getirmez.. Filhakika bu grupları ferdler teşkil etmişlerdir; fakat bu gruplar ferdi iradelerin fevkinde olan âli icabat ve zaruriyatdan sudur ederler

[1] Demek ki müslümanlıkda İnquisition yokdur demek doğru değildir. [İçtihad]

ve hükümetlerin bütün şevket ve küdretleri bu icabatın hüküm ve revacına mani' olamaz. Mahallî, vilâyi [Provincial], millî gruplar, ayrıca bir tedkik ve tettebbua lâyıkdırlar; burada bunlara bir mevkiî tedkik vermek için yerim yokdur. Irkı, ictimai sınıfları ve dinî mezhepleri nazardan geçirmekle iktifa ediyorum. Son iki grup bizi iki i'tibar ile alâkadar eder: Hükümet ile münasebatı, ferd üzerine tesiri itibarlarile. Hükümet bu zümreleri önünde, müteşekkil müstekil, tuvana ve taşmimkâr bir mukavemete müsteid kuvvetler olarak bulur. Hükümet bunları hisaba katmaya mecburdur; bunlar hükümete kendilerini saydırırlar, onu, tahdid ederler, mecbur ederler, onun zahiri yahud kaimmakamı olurlar. Diğer cihetden, insan orada, hayatı umumiden ayrı ma'şeri bir hayat ile dolar; orada tebea ve vatandaş vazifesi hissinden ayrı bir hissi vazife iktisab eder; orada gayri şahsî başka gayeler fark ve teymiz eder. Hükümetin muddeiyatına karşı hep kudret ve kuvvetle, hüccet ve delildirler. Bunlardan biri hükümete vaz'iyet ve kanunu istediği gibi istimâl edecek kadar kuvvetli olduğu za-

man bu gruplar İstibdad amilleri olabilirler. Bunlar arasında muvazene paydar oldukça iki suretle hurriyet amilleridirler: Hükümeti merkeziyeyi edeb ve itdal haddinde tutan maddî ve manevî mukavemet merkezleri vücade getirirler. Hikmeti hükümetin ihtarlarına serfuru etmekden imtina' eden necib ihtiraslar uyandırırılar.

Bu iki kadronun fevkinde bir üçüncü bulunur, bizzat milletden daha ziyade cami'dir, bu kadro Irkıdır. İngiltere yalnız bir millet bir kişver değildir, bütün berri Avrupa üzerine saçılmış, tesisatın, menfaatin tefrik ettirdiği ma'ahaza menşe' vahdeti, kanın ve lisanın aynıyeti bir fikirler ve temayüller müsterek mebnası ile yekdiğerine merbut ayrı ayrı mecmulardan müteşekkil bir « yekûnı kavmi » « Somme ethnique » dir. Vaktile (Hükûmatî müttehedei Amerika) böyle idi, bu gün Canada, kap,

Austrlia böyledir. Hava ve hurriyete muhtac olan Fransız, uzaklaşmak istediği aynı hükümeti, nadir Fransız müstemlikelerinde, muamelelerinde daha ziyade müstebidane olarak tekrar bulur ve diğer her tarafda hiç bir yeride « Evet — Oui » kelimesi taninsaz olmıyan vasi alemin burudetinden başka bir şey his etmez.. Halinden memnun olmıyan yahud siyasi idareyi hoş görmiyen Britania lı İngilizin, muhtelif vilâyetleri hür idarenin bütün derecatını ve en mütenevvi' ahvali iktisadiye arz eden bir ikinci ve daha vasi' bir vatani vardır. Britanya toprağını terk ve hiç bir tarafda kendisini ecnebi his etmeksizin her iki nısıf kürrenin mütaaddid noktalarında ihtiyarî ikamet edebilir. Sekenesi muhtariyeti haiz müstemlikelere malik memleketlere has bu savuşmak, kurtulmak iktidarı, ferdî istiklâl hissiyatını kavî bir suretde inkişaf ettirir. Bu iktidar, âdet her vatandaşla hükümeti arasında, serbest

mukavelei ictimai - yeye tekaddüm eden seraiti yeniden tesis eder. İdarei siyasiye ister istemez kabul ettirilmiş değil, teklif edilmiş - dir . [*]

Herkes onu ihtiyarile, kabul yahud red

edebilir; zira diğer akidler yani [Diğer siyasi idareler] önünde hazırdir; asla garib kalmayacağı kıttalarda diğer bir enmuzede şerait kendisine arz olunmuştur. Binaen'aleyh gayrı memnun vatandaş, memleketini terk ettiği takdirde, mehuş yahut her halde ecnebi bir diyar için terk edeceğinden, memleketini hemen hiç terk edemeyen memleketler efradına has bu mütevekkilane teslimiyet i'tiyadına burada tesadüf etmeyiz. Irkın intişarı da bir hürriyyet garantisidir . Prof. Emil Boutmy

[*] Bu son cümlemin aslı şudur :

Le régime politique n'est pas imposé, mais proposé. Bundan mürad olunan şudur: hakiki bir idarei siyasiyenin te'sisi için ferdler hükümete karşı serbest ve müstakil bir halde bulunmalıdır, taki hükümet serbest bir icma'i mukavele mahsulü olsun. Aksi takdirde siyasi idare diğer tâbirle idari siyaset, teklif ve kabul eseri değil icbar ve inkıyad mahsulü olur ve bundan hiç iyi ve müstemer bir netice çıkmaz. Bir galib ile bir mağlub arasında yapılan ve mağlubun ziyanına olarak birçok ahkâmı havi bulunan bir sulh nekadar kin ve intikam zehir ve yılanile dolu olursa böyle bir idarei siyasiye de melhuz ve gayri melhuz o kadar afat ve fesad ile dolu bulunur. Ab. Dj.

ŞA'İR UNUTULAN ALTUN UD

Elli yıl oldu ki bir kerrecik olsun demedim :
Ah bilsen şu dakika ne kadar mes'udum ;
Bekledim beyhude bir söyleteni, dinleyeni,
Telleri nağme dolu bir unutulmuş udum.

16 Nisan 1930